

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

FORMATION OF FINANCIAL RESULTS OF COMMERCIAL BANKS

Конєва І.І.

доцент кафедри фінансів,
Сумський національний аграрний університет

Бублик Т.І.

магістрант,
Сумський національний аграрний університет

У статті узагальнено теоретичні аспекти визначення сутності таких понять, як доходи, витрати та фінансовий результат комерційного банку. На прикладі АТ «Ощадбанк» здійснено аналіз формування фінансових результатів діяльності, а також обґрунтовано систему заходів щодо поліпшення фінансової результативності банків.

Ключові слова: доходи, витрати, прибуток, оптимізація витрат, стратегія розвитку.

В статье обобщены теоретические аспекты определения сущности таких понятий, как доходы, расходы и финансовый результат коммерческого банка. На примере АО «Ощадбанк» осуществлен анализ формирования финансовых результатов деятельности, а также обоснована система мероприятий по улучшению финансовой результативности банков.

Ключевые слова: доходы, расходы, прибыль, оптимизация расходов, стратегия развития.

The article generalizes theoretical aspects concerning the definition of the essence of such concepts as income, expenses and financial result of a commercial bank. For example, JSC "Oschadbank" conducted an analysis of the formation of financial performance, as well as a system of measures to improve financial performance of banks.

Key words: income, expenses, profit, cost optimization, development strategy.

Постановка проблеми. Позитивний фінансовий результат виступає своєрідним індикатором та критерієм успішності управління комерційним банком. Отриманий прибуток комерційного банку безпосередньо пов'язаний з його ефективною діяльністю. Зростання прибутку велике значення має як для самого банку як фінансової основи самофінансування їх діяльності, так і для його вкладників, тому що є запорукою їх фінансового добробуту. Також в отриманні позитивного фінансового результату банку зацікавлена держава, бо сплачена банком сума податку на прибуток є джерелом доходів бюджету.

Таким чином, прибуток забезпечує інтереси держави, клієнтів та персоналу банків. Але на сучасному етапі, тобто в умовах економічної кризи, більшість банків зіткнулася з проблемою отримання від'ємного фінансового результату.

Тому дослідження щодо формування доходів і витрат банківської установи як основних чинників впливу на обсяг отриманого банком прибутку є досить актуальними та потребують подальшої конкретизації як необхідна умова забезпечення

реальних конкурентних переваг банку на ринку банківських послуг та ефективності його діяльності саме в умовах економічної кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з дослідженням формування фінансових результатів комерційних банків, висвітлені в роботах зарубіжних та вітчизняних учених-економістів, таких як В. Шелудько, О. Сиром'ятнікова, Д. Гладких, К. Письменна.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо висвітленою залишається низка питань забезпечення позитивного фінансового результату банку в складних економічних умовах. Одне з найважливіших та складних завдань, що постає у сфері фінансової діяльності перед менеджерами банку, полягає в пошуку нових шляхів забезпечення позитивного фінансового результату комерційних банків.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є узагальнення підходів до визначення сутності поняття «фінансовий результат», проведення аналізу формування доходів і витрат досліджуваного комерційного

банку, які безпосередньо впливають на кінцевий фінансовий результат. Метою такого аналізу є розробка заходів щодо поліпшення фінансових результатів банківської установи.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні існує дворівнева банківська система, тобто на першому рівні перебуває Національний банк України, на другому – комерційні банки, що є багатofункціональними фінансовими інституціями, що здійснюють широкий спектр банківських послуг, а визначальною метою діяльності яких є отримання позитивного фінансового результату у вигляді прибутку за умови його стабільного становища й тривалого функціонування на ринку. Будучи кінцевим фінансовим результатом, величина отриманого банком прибутку або збитку відображає результати всіх видів його діяльності, всіх його активних та пасивних операцій.

Доходи банку – це загальна сума грошових коштів, що надходять до банку в результаті здійснення активних операцій та надання інших банківських послуг. Доходи банку мають бути достатніми не тільки для покриття операційних витрат, але й для нарощення власного капіталу та виплати доходу акціонерам, що, зрештою, підвищує авторитет банку та поліпшує його конкурентну позицію на ринку [1, с. 237].

Витрати банку – це загальна сума грошових коштів, що витрачаються банком у процесі здійснення діяльності щодо залучення коштів та інших видів діяльності. Як і доходи, так і витрати комерційного банку можна поділити на дві основні групи, а саме процентні та непроцентні [1, с. 354].

На підставі критичного аналізу літературних джерел з тлумачення поняття «фінансові результати» виділено три основні підходи до визначення його сутності:

1) фінансовий результат – це різниця між загальною вартістю майна та сумою його зобов'язань і додаткових внесків власників за звітний період;

2) фінансовий результат – це приріст власного капіталу за звітний період;

3) фінансовий результат – це прибуток чи збиток, що утворюється як різниця між доходами та витратами, а також приводить до збільшення чи зменшення капіталу в результаті фінансово-господарської діяльності банку.

У сучасних економічних умовах саме третій підхід до дослідження фінансових результатів банківської діяльності є пріоритетним, оскільки дає змогу виявити фактори впливу на фінансовий результат та розробити систему заходів для досягнення поставлених цілей.

Нині основу банківської системи складають банки з участю держави в капіталі, а саме АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укресімбанк», ПАТ «Укргазбанк», ПАТ «Приватбанк». Тому аналіз формування фінансових результатів проведемо на прикладі діяльності АТ «Ощадбанк» (табл. 1).

Розрахунки свідчать про те, що загальна сума доходів банку у 2017 р. порівняно з 2013 р. збільшилась на 12 661 967,0 тис. грн. в абсолютному відношенні та на 97,7% у відносному відношенні. Така тенденція відбулася за рахунок збільшення суми процентних доходів, питома вага яких за період дослідження поступово зменшується з 86,4% до 77,1%. Друге місце у структурі доходів належить комісійним доходам, які у звітному році збільшились на 4,0 п. в.

Щодо доходів від операцій з іноземною валютою, то у 2017 р. вони не тільки зменшились, але й взагалі перетворились на збиток від проведення цих операцій. Така ситуація викликана девальвацією національної валюти. Торговий дохід від операцій з цінними паперами також має тенденцію до зменшення. У 2014 р. з'являються доходи від операцій з фінансовими інструментами, що свідчить про розширення спектру банківських послуг, які приносять дохід.

Пропонуємо розглянути динаміку та структуру доходів філії, а саме Сумського обласного управління АТ «Ощадбанк» (табл. 2).

Розрахунки свідчать про те, що загальний обсяг доходів у 2017 р. порівняно з 2013 р. збільшився на 161 102,5 тис. грн. за рахунок позитивної динаміки всіх видів доходів банку, крім інших операційних доходів, які за період дослідження зменшились на 896,1 тис. грн. Попри збільшення суми процентних доходів на 123 754,0 тис. грн. у 2017 р. порівняно з 2013 р., їх питома вага за цей період зменшилась на 1,2 п. в., що свідчить про зниження кредитної активності клієнтів. Водночас спостерігається збільшення частки комісійних доходів у загальній структурі на 2,2 п. в. за період дослідження, що пов'язане зі збільшенням кола клієнтів та корегуванням тарифів банку за розрахунково-касового обслуговування. Доходи філії від операцій з іноземною валютою у 2017 р. порівняно з 2013 р. зросли на 1 678,4 тис. грн., а їх питома вага у звітному році досягла 1,0%, що може бути наслідком розширення співпраці з іншими філіями та банками щодо здійснення виплат клієнтам ліквідованих банківських установ.

Негативна динаміка суми валютних доходів, пов'язана з девальвацією гривні та відповідним зменшенням обсягу операцій з іноземною валютою, зокрема обслуговуванням валютних рахунків, проте позитивним фактором у цій ситуації є те, що філія отримує прибуток від таких операцій, на відміну від загальнобанківської тенденції. Високі темпи девальвації гривні стосовно іноземних валют, які спостерігались протягом 2014–2015 рр., суттєво сповільнились у 2016 р.

У 2016 р. НБУ почав процес поступового скасування низки заходів, вжитих у 2014 р. і спрямованих на обмеження відтоку іноземної валюти з країни. Зокрема, частину валютних надходжень, яка є обов'язковою для конвертації в гривню, було знижено із 75% до 65%, а також було спрощено процедуру придбання іноземної

Таблиця 1

Склад і структура доходів АТ «Ощадбанк» за 2013–2017 рр.

Найменування статті	Рік					Відхилення (+, -) 2017/2013
	2013	2014	2015	2016	2017	
Процентні доходи, тис. грн.	11 197 621,0	13 666 256,0	18 374 660,0	19 494 872,0	19 747 084,0	8549463,0
Питома вага, %	86,4	85,8	68,1	71,5	77,1	-9,3 п.в
Комісійні доходи, тис. грн.	1 501 514,0	1 589 970,0	2 131 460,0	2 912 480,0	4 001 097,0	2499583,0
Питома вага, %	11,6	10,0	7,9	10,7	15,6	4,0 п.в.
Дохід від операцій з іноземною валютою, тис. грн.	51 186,0	–	–	–	–	-51186,0
Питома вага, %	0,4	–	–	–	–	-0,4 п.в.
Дохід від інвестицій у портфелі на продаж, тис. грн.	131 062,0	176 852,0	382,0	3245,0	13,0	-131049,0
Питома вага, %	1,0	1,1	x	x	x	-1,0 п.в.
Дохід від операцій з фінансовими інструментами, тис. грн.	–	168 148,0	6 351 993,0	3 676 053,0	1 155 657,0	1155657,0
Питома вага, %	–	1,1	23,5	13,5	4,5	4,5 п.в.
Інший дохід, тис. грн.	75 245,0	320 968,0	123 603,0	1 165 351,0	714 744,0	639499,0
Питома вага, %	0,6	2,0	0,5	4,3	2,8	2,2 п.в.
Всього доходів, тис. грн.	12 956 628,0	15 922 194,0	26 982 098,0	27 252 001,0	25 618 595,0	12661967,0
Питома вага, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0

Джерело: розраховано авторами [2]

Таблиця 2

Склад та структура доходів філії Сумське обласне управління АТ «Ощадбанк», 2013–2017 рр.

Найменування статті	Рік					Відхилення (+, -) 2017/2013 рр.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Процентні доходи, тис. грн.	128 225,8	131 824,5	195 687,8	222 454,9	251 979,8	123 754,0
Питома вага, %	79,3	79,2	77,8	76,4	78,1	-1,2 в. п.
Комісійні доходи, тис. грн.	29 640,5	29 404,4	50 127,2	63 945,1	66 207,0	36 567,0
Питома вага, %	18,3	17,7	19,9	21,9	20,5	2,2 в. п.
Дохід від операцій з іноземною валютою, тис. грн.	1 463,1	4 720,2	4 528,8	4 084,0	3 131,5	1 678,4
Питома вага, %	0,9	2,8	1,8	1,4	1,0	0,1 в. п.
Інші операційні доходи, тис. грн.	2 411,1	487,9	1 129,8	748,7	1 515,0	-896,1
Питома вага, %	1,5	0,3	0,5	0,3	0,5	-1,0 в. п.
Всього доходів, тис. грн.	161 730,5	166 436,6	251 473,6	291 232,7	322 833,0	161 102,5
Питома вага, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0

Джерело: розраховано автором

валюти на міжбанківському ринку, використання інвалюти під час здійснення розрахункових операцій, послаблені обмеження на грошові перерахування за кордон.

Розглянувши загалом наявні пропорції банківських доходів, проаналізуємо питання збалансованості структури банківських витрат АТ «Ощадбанк» у 2013–2017 рр. (табл. 3).

Аналізуючи структуру витрат банку, зауважимо, що загальна сума витрат у 2017 р. порівняно з 2013 р. збільшилась на 12 814 138,0 тис. грн. (у 2 рази). Сума процентних витрат та їх питома вага за період дослідження збільшуються. Така ситуація може бути викликана збільшенням депозитів.

Збільшення суми комісійних витрат майже в чотири рази у звітному році свідчить про збільшення кількості клієнтів. Негативним моментом в цій ситуації є поява значних витрат від операцій з іноземною валютою, питома вага яких зменшується. У зв'язку з різким загостренням економічної кризи в країні у банківських посередників виникла потреба нарощення розміру загальних резервів за всіма видами операцій.

В табл. 4 розраховуємо структуру витрат Сумської філії.

Розрахунки свідчать про те, що найбільшу питому вагу в структурі витрат філії становлять процентні витрати, а саме 56,0% у звітному році. Особливої уваги заслуговують витрати на утримання персоналу, питома вага яких за період дослідження зменшилась на 6,6 п. в. Така динаміка є результатом роботи щодо оптимізації кількості та типології відділень банку, проведеної задля скорочення ірраціональних витрат та осучаснення технологічної складової обслуговування клієнтів. Водночас сума комісійних витрат банку у звітному році у 3,2 рази більша за цей показник у 2013 р., а її частка за період дослідження зросла до 6,1%. Протягом останніх років Сумське обласне управління АТ «Ощадбанк» тісно співпрацює зі страховими компаніями та компаніями з перевірки якості обслуговування клієнтів за встановленими стандартами, серед яких слід назвати ТОВ «Форсервіс ЮА Сейлз», за послуги яких банк сплачує комісійну винагороду.

Отже, витрати філії за період дослідження мали тенденцію до зростання, проте зміна самої структури витрат є результатом вжиття профілактичних заходів зі збереження активів та загальної економічної ситуації в країні та регіоні. Діяльність банку перш за все пов'язана із залученням та розміщенням вільного капіталу, як наслідок, саме процентні доходи й витрати, їх склад, структура, динаміка та співвідношення визначають можливості банку та перспективи його діяльності.

Дані табл. 5 відображають динаміку чистого прибутку АТ «Ощадбанк».

Здійснивши аналіз доходів та витрат АТ «Ощадбанк», відзначимо наявність тенденції

до зменшення суми чистого прибутку за період дослідження. Також у 2014 та 2015 рр. спостерігається збиток, але в наступні два роки ситуація змінюється, а банк отримує прибуток.

Розрахунки свідчать про те, що діяльність філії за останні п'ять років залишається прибутковою протягом останніх трьох років, попри загальну негативну динаміку, характерну для діяльності АТ «Ощадбанк». Ефективне використання ресурсів банку є запорукою отримання прибутку. Варто також відзначити, що Сумське обласне управління протягом 2013–2017 рр. отримує чистий прибуток, проте не сплачує податок з нього, адже податок на прибуток сплачує материнська компанія відповідно до вибраної облікової політики та вимог законодавства щодо холдингових груп та їх компаній. Таким чином, витрати з податку на прибуток у Сумської філії відсутні.

Для збільшення суми доходів АТ «Ощадбанк» повинен вжити таких заходів [3]:

- загальне зростання групи активів, що приносять процентний дохід;
- збільшення питомої ваги дохідних активів у сукупних активах;
- зміна загального рівня процентної ставки за активними операціями;
- зміна структури дохідних активів шляхом підвищення питомої ваги ризикованих кредитів.

Крім виявлення джерел збільшення доходів, АТ «Ощадбанк» повинен проаналізувати напрями своїх видатків та оптимізувати їх [4]:

- активізувати роботу з проблемною заборгованістю, зокрема претензійно-позовну роботу;
- оптимізувати кількість персоналу та систему оплати праці, адміністративні та капітальні витрати, мережу філій (відділень);
- здійснити оцінювання дохідності продуктів (послуг), умов їх продажу (надання), а також прийняти рішення про доцільність продажу збиткових продуктів, зокрема пов'язаних з виконанням певних соціальних функцій.

Висновки. Результати проведеного дослідження показали, що фінансовий результат АТ «Ощадбанк» останніми роками мав тенденцію до зниження. Незадовільний стан державного банку пояснюється низкою факторів, серед яких суттєвими є формування резервів на покриття можливих втрат по активних операціях, продаж проблемних кредитів за вартістю, нижчою за балансову, зниження доходів від основної діяльності через низьку ділову активність в економіці та в умовах зростання витрат по залучених ресурсах.

Дослідження фінансового стану АТ «Ощадбанк» у розрізі аналізу його доходів та витрат дає змогу визначити основні напрями покращення його фінансового становища. Насамперед необхідно визначити джерела додаткових доходів банків, а саме зростання процентних та інших дохідних активів, зміну загального рівня процентної ставки за активними операціями,

Таблиця 3

Склад і структура витрат АТ «Ощадбанк» за 2013–2017 рр.

Найменування статті	Рік					Відхилення (+,-) 2017/2013 рр.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Процентні витрати, тис. грн.	5 686 401,0	8 347 271,0	12 473 068,0	13 605 590,0	14 228 362,0	8 541 961,0
Питома вага, %	46,4	32,2	31,8	50,8	56,8	10,4 п. в.
Комісійні витрати, тис. грн.	270 382,0	330 217,0	497 312,0	787 641,0	1 305 079,0	1 034 697,0
Питома вага, %	2,0	1,3	1,3	2,9	5,2	3,2 п. в.
Витрати від операцій з іноземною валютою, тис. грн.	–	3 330 833,0	4 867 781,0	3 602 293,0	451 470,0	451 470,0
Питома вага, %	–	12,8	12,4	13,4	1,8	1,8 п. в.
Загальні витрати на формування резервів, тис. грн.	2 585 533,0	9 690 631,0	17 157 092,0	3 202 752,0	1 934 665,0	1 676 132,0
Питома вага, %	21,1	37,4	43,7	12,0	7,7	-13,4 п. в.
Інші операційні витрати, тис. грн.	3 488 538,0	4 238 638,0	4 256 532,0	5 586 057,0	7 139 998,0	3 651 460,0
Питома вага, %	28,5	16,3	10,8	20,9	28,5	0,0
Витрати на податок на прибуток, тис. грн.	214 620,0	–	572,0	–	38,0	-214 582,0
Питома вага, %	1,8	–	x	–	x	-1,8 п. в.
Всього витрат, тис. грн.	12 245 474,0	25 937 590,0	39 252 357,0	26 784 333,0	25 059 612,0	12 814 138,0
Питома вага, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0

Джерело: розраховано авторами [2]

Таблиця 4

Склад і структура витрат філії Сумське обласне управління АТ «Ощадбанк» у 2013–2017 рр.

Найменування статті	Рік					Відхилення (+,-) 2017/2013 рр.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Процентні витрати, тис. грн.	82 740,8	82 645,1	128 717,9	142 507,0	171 848,4	89 107,6
Питома вага, %	55,9	54,4	53,2	51,7	56,0	0,1
Комісійні витрати, тис. грн.	5 824,7	5 924,9	11 597,2	12 834,6	18 601,0	12 776,3
Питома вага, %	3,9	3,9	4,8	4,6	6,1	2,2
Витрати на формування резервів, тис. грн.	623,9	1 660,5	14 056,3	11 682,7	12 921,2	12 297,3
Питома вага, %	0,4	1,1	5,8	4,2	4,2	3,8
Загальноадміністративні витрати, тис. грн.	20 199,1	20 573,1	32 829,5	42 995,7	43 652,3	23 453,2
Питома вага, %	13,6	13,6	13,6	15,6	14,2	0,6
Витрати на утримання персоналу, тис. грн.	38 685,6	40 982,1	54 650,3	65 778,6	59 904,8	21 219,2
Питома вага, %	26,1	27,0	22,6	23,9	19,5	-6,6
Всього витрат, тис. грн.	148 074,1	151 795,8	241 851,3	275 798,5	306 927,7	158 853,6
Питома вага, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0

Джерело: розраховано авторами

Таблиця 5

Динаміка чистого прибутку АТ «Ощадбанк» у 2013–2017 рр., тис. грн.

Найменування статті	Рік					Відхилення (+, -) 2017/2013 рр.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Доходи	12 956 628,0	15 922 194,0	26 982 098,0	27 252 001,0	25 618 595,0	12 661 967,0
Витрати	12 245 474,0	25 937 590,0	39 252 357,0	26 784 333,0	25 059 612,0	12 814 138,0
Чистий прибуток (збиток)	711 154,0	(10 015 396,0)	(12 270 259,0)	467 668,0	558 983,0	-152 171,0

Джерело: розраховано авторами [2]

Таблиця 6

**Динаміка чистого прибутку філії
Сумське обласне управління АТ «Ощадбанк» у 2013–2017 рр., тис. грн.**

Найменування статті	Рік					Відхилення (+, -) 2017/2013 рр.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Доходи	161 730,5	166 436,6	251 473,6	291 232,7	322 833,0	161 102,5
Витрати	148 074,1	151 795,8	241 851,3	275 798,5	306 927,7	158 853,6
Чистий прибуток (збиток)	13 656,4	14 640,8	9 622,3	15 434,2	15 905,3	2 248,9

Джерело: розраховано авторами

зміну структури дохідних активів шляхом підвищення питомої ваги ризикованих кредитів. Не меншої уваги потребують напрями видатків,

обсяг яких слід мінімізувати з метою забезпечення фінансової стійкості та прибуткової діяльності банківської установи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шелудько В. Фінансовий ринок: підручник. Київ: Знання-Прес, 2008. 488 с.
2. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <http://www.oschadnybank.com/ua>.
3. Письменна К. Шляхи оптимізації доходів та витрат банку. Ефективна економіка. 2012. № 3. С. 15–18.
4. Гладких Д. Основні складові доходів і витрат українських банків. Вісник Національного банку України. 2013. № 5 (207). С. 22–33.